



บทความวิจัย

เรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านธงอาทิตย์อุทัย

โดย

นางสาวธีรรัตน์ สงวนผิว

เสนอ

อาจารย์คงกฤษ ไตรยวงศ์

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450 109 การศึกษาเอกเทศ
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2558

ชื่อบทความวิจัย	ศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านธงชาติอูทซึ
ผู้วิจัย	นางสาวธีรารัตน์ สงวนผิว
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์คงกฤษ ไตรวงค์
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านธงชาติอูทซึ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านธงชาติอูทซึ อีกทั้งเพื่อศึกษาความหมายที่เปลี่ยนไปของธงชาติอูทซึ โดยศึกษาจากเอกสาร บทความทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธงชาติอูทซึ จากการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ อัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นจากธงชาติอูทซึคือประเทศญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมสูง รักในประเพณีชาติของตน ทำให้ประเทศของตนมีความเป็นใหญ่และสร้างควมมีอำนาจ และจากความ เป็นชาตินิยมนั้นได้ส่งผลให้ประเทศอื่นๆเกิดความสะเทือนใจ เพราะได้ทำการรุกรานและสร้างความโหดร้ายแก่ประเทศอื่นๆในช่วงสงคราม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากผู้ศึกษาได้รับความกรุณาจาก อาจารย์คงฤช ไตรรงค์ อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัยที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ให้การช่วยเหลืออย่างดียิ่ง รวมทั้งความคิดเห็นต่างๆ ทั้งในด้านวิชาการและด้านการดำเนินงาน ที่ตลอดจน ทำการตรวจแก้ไขข้อบกพร่องจากการทำบทความวิจัยเล่มนี้อย่างละเอียด ด้วยความเอาใจใส่มาโดยตลอดผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้แล้วผู้ศึกษาขอขอบคุณมารดา ที่ให้การช่วยเหลือในการเดินทางยังหอสมุดของ มหาวิทยาลัยต่างๆ ขอขอบคุณเพื่อนๆ ให้คำแนะนำในการค้นคว้าเอกสาร หนังสือต่างๆ และให้กำลังใจมาโดยตลอดการทำบทความวิจัยครั้งนี้

ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในไมตรีจิตที่ทุกคนได้มอบให้ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถผ่านพ้นอุปสรรคได้ด้วยดี

ธีรรัตน์ สงวนผิว

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทที่.....	1
1.บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
จุดประสงค์ของการศึกษา.....	5
ขอบเขตของการศึกษา.....	5
วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2.เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
3.จักรวรรดิญี่ปุ่น.....	17
การปฏิรูปสมัยเมจิ (Meiji Restoration) ระหว่าง ค.ศ.1868-1912.....	18
การเติบโตของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นทางการทหารของญี่ปุ่น ค.ศ.1895-1918.....	18
สงครามจีน-ญี่ปุ่น.....	19
สงครามโลกครั้งที่ 1.....	20
การขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น.....	20
ประวัติธงอาทิตย์อุทัย.....	22
ความหมายของลัทธิชาตินิยม.....	24
ประเภทของแนวคิดแบบชาตินิยม.....	24
4.ความหมายที่เปลี่ยนไปของธงอาทิตย์อุทัย.....	26
5.บทสรุป.....	30

บรรณานุกรม.....	32
ประวัติผู้ศึกษา.....	33

บทที่ 1

ศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านเรื่องเล่าของชองอาทิตยอุทัย

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมปัจจุบันอัตลักษณ์เป็นเรื่องมีความสำคัญอย่างมาก ทั้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นๆ ที่เป็นตัวบ่งบอกถึงลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะในด้านต่างๆที่มีต่อสังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ ว่าสิ่งเหล่านั้นโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่นอย่างไร

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลหรือวัตถุที่ทำให้คนนั้นหรือสิ่งนั้นโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น สำหรับอัตลักษณ์ของบุคคล คำนี้อาจหมายถึงรวมถึงมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเราทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และแนวคิดเกี่ยวกับตัวเองหรือการรู้จักตัวเอง (Self-concept) รวมทั้ง สำนึกถึง “ความเป็นปัจเจก” ที่บุคคลเชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม

อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ทำให้รู้ว่า “เราคือใคร” และ “เราจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่นตลอดจนโลกภายนอกที่แวดล้อมตัวเราอย่างไร”

อีกความหมายหนึ่งอัตลักษณ์ ก็คือ คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ใช่สิ่งทั่วไปหรือไม่เป็นสากลกับสังคมอื่นๆ หรือคือ ลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่นๆ

อีกทั้งอัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกาลเวลา รวมทั้งอาศัยตัวกลางอย่างวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า เรียกอัตลักษณ์แบบนี้ว่า “อัตลักษณ์แบบเรื่องเล่า” เพราะเป็นการนำเสนอ

อัตลักษณ์ผ่านการเล่าเรื่องราว

ธีรยุทธ บุญมี กล่าวว่า “อัตลักษณ์ในยุคปัจจุบันมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal identity) และอัตลักษณ์กลุ่ม (Collective identity) ซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง 2 ส่วนนี้กระจายตัวในสังคมและประวัติศาสตร์แต่ละช่วงที่แตกต่างกัน และอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้

เช่น รูปร่างหน้าตา เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์กลุ่ม จะแสดงโดยสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม

เช่น ชุมชนกลุ่มเล็กจะมี

อัตลักษณ์กลุ่มที่ชัดเจนสามารถสัมผัสได้มากกว่าชุมชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งชุมชนกลุ่มเล็กมีลักษณะที่เป็นนามธรรมน้อยกว่า”

ถ้าหากจะกล่าวถึงประเทศที่มีความโดดเด่นที่สามารถฟื้นตัวจากสถานะสงครามโลกได้อย่างรวดเร็ว คงจะเป็นประเทศไหน ไปไม่ได้ นอกจากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งคนญี่ปุ่นนั้นก็มียุทธศาสตร์ที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก

อัตลักษณ์ของคนญี่ปุ่น คือ ภาษาและการสื่อสาร ประเทศญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร แม้ในระยะหลังคน ญี่ปุ่นจะเริ่มให้ความสำคัญในการเรียนรู้ภาษาอื่น แต่ก็ยังไม่แพร่หลายมากนัก ดังนั้นนักธุรกิจที่จะเข้าไปทำ การค้าในประเทศญี่ปุ่น จึงควรที่จะเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นให้ได้สักเล็กน้อยก็ยังดี นอกจากนี้เพื่อเป็นพื้นฐานการใช้ชีวิตประจำวันแล้วก็ยังถือประตูด่านแรกในการสร้างความประทับใจให้กับคนญี่ปุ่นอีกด้วย

การแต่งกาย ในประเทศญี่ปุ่น ภาพที่เห็นจนคุ้นชินตาคือชายหญิงชาวญี่ปุ่นในชุดสูทสีดำบนท้องถนน หรือไม่ว่าจะในพาหนะประเภทใด ตั้งแต่รถยนต์ส่วนตัว รถไฟฟ้า หรือแม้แต่จักรยาน เพราะสำหรับญี่ปุ่นแล้ว "สูทสีดำ" คือเครื่องแต่งกายมาตรฐานในการติดต่อธุรกิจ

ความตรงต่อเวลา ในประเทศแถบยุโรป สำหรับการล่าช้าหรือคำว่า “ดีเลย์” อาจยอมรับได้ในระยะเวลา 15 นาที แต่สำหรับในประเทศญี่ปุ่นแล้ว คำว่า “ดีเลย์” นั้นในกรณีที่เลวร้ายที่สุดคือไม่เกิน 1 นาทีเท่านั้น

ความเป็นชาตินิยม คนญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมสูงมาก คนญี่ปุ่นจะเชื่อมั่นในสินค้าที่ใช้วัตถุดิบในญี่ปุ่น ผลิตโดยคนญี่ปุ่น ส่งผลให้สินค้าภายในประเทศมีราคาและความนิยมสูงกว่าสินค้านำเข้าจากต่างประเทศอย่างเห็นได้ชัด

ความหมายของชาตินิยม (Nationalism) คือ อุดมการณ์ที่ให้ความสำคัญกับชาติหรือความเป็นชาติอย่างมาก ผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญยิ่งกว่าผลประโยชน์ของส่วนบุคคล เรียกร้องให้ประชาชนเสียสละผลประโยชน์ตนเองเพื่อชาติ

จากการที่คนญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมสูง จึงนำเอาสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ที่เป็นตัวแทนของเทพเจ้าพระอาทิตย์หรือเทพอะมะเตะระสุ ที่เป็นผู้สร้างประเทศญี่ปุ่นขึ้นและคนญี่ปุ่นเชื่อว่าตัวเองเป็นลูกหลานของเทพเจ้าพระอาทิตย์ จึงนำเอาสัญลักษณ์พระอาทิตย์นี้มาใช้บนธงชาติญี่ปุ่น ธงชาตินั้นก็มี “อัครีวประวัติ” ของตนเอง คือ มีการกำเนิดก่อเกิด การเปลี่ยนแปลง การต่อสู้อยู่ตลอดเวลา ธงนี้ได้เป็นเพียงแค่ผืนผ้าแถบสี แต่ยังคงแสดงความหมายของ “ความเป็นชาติ” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัย ตามภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้แล้ว

ซึ่งธงชาติประเทศญี่ปุ่น ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า “Hinomaru (ฮิโนะมะรุ)” ธงฮิโนะมะรุนี้ถือกำเนิดขึ้นในช่วงที่ประเทศมองโกลรุกรานประเทศญี่ปุ่นช่วงศตวรรษที่ 18 โดยพระภิกษุในพระพุทธศาสนารูปหนึ่งชื่อ “นิชิเร็น” ได้คิดแบบธงพระอาทิตย์ขึ้นเพื่อถวายสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น ซึ่งเป็นที่นับถือจากชาวญี่ปุ่นว่าทรงสืบเชื้อสายมาจากเทพอะมะเตะระสุ ซึ่งในความจริงแล้วเป็นที่รู้กันว่าสัญลักษณ์รูปพระอาทิตย์ที่มีอยู่ในพืดญี่ปุ่นของพวกซามูไรช่วงศตวรรษที่ 17 และใช้กันทั่วไปในพวกซามูไร ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21 ซึ่งเป็นยุคเซ็งโงะกุ เมื่อประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศ ค้าขายกับชาติตะวันตกในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2397 ธงฮิโนะมะรุจึงเริ่มมีฐานะเป็นธงราชการที่ใช้ชักบนเรือญี่ปุ่นทั้งหมด

ต่อมาในสมัยเมจิ ตรงกับ พ.ศ. 2411 ธงฮิโนะมะรุก็ได้รับการพิจารณาให้ใช้เป็นธงชาติในเชิงปฏิบัติ (de facto national flag) และมีการรับรองให้ใช้เป็นธงสำหรับเรือค้าขายของเอกชน (civil ensign)

ตามพระบรมราชโองการเลขที่ 57 ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2413 อย่างไรก็ตาม ธงนี้ก็ยังมิได้มีการรับรองเป็นธงชาติอย่างเป็นทางการ ตราบจนวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2542 จึงได้มีพระบรมราชโองการเลขที่ 127 รับรองให้ใช้ธงฮิโนะมะรุเป็นธงชาติตามกฎหมาย และกำหนดสัดส่วนธงไว้ว่า เป็นธงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นสีขาว กว้าง 2 ส่วน ยาว 3 ส่วน ตรงกลางเป็นรูปวงกลมสีแดง มีเส้นผ่าศูนย์กลางยาว 3 ใน 5 ส่วน ตามความกว้างของธง

ธงพระจักรพรรดิญี่ปุ่นสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2412 เพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระจักรพรรดิ พระจักรพรรดินี และสมาชิกอื่นๆ ในพระราชวงศ์ตามธรรมเนียมสากล

ธงพระจักรพรรดิญี่ปุ่นแบบปัจจุบันมีลักษณะเป็นธงสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นสีแดง กว้าง 2 ส่วน ยาว 3 ส่วน กลางเป็นตราพระราชลัญจกรดอกเบญจมาศสีทอง 16 กลีบ ธงสำหรับพระจักรพรรดินี

นั้นมีลักษณะคล้ายธงพระจักรพรรดิ หากแต่ที่ด้านปลายธงนั้นตัดชายเป็นรูปหางนกแซงแซว ส่วนธงสำหรับมกุฎราชกุมารและพระวรชายาใช้ธงแบบเดียวกับธงพระจักรพรรดิและธงพระจักรพรรดินีตามลำดับ แต่ขนาดของดอกเบญจมาศจะเล็กกว่าและจะมีกรอบสีขาวล้อมรอบรูปดอกเบญจมาศด้วย

ธงทหารที่สำคัญของญี่ปุ่นและเป็นธงญี่ปุ่นที่รู้จักกันดีทั่วโลกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกว่า “Kyokujitsuki (เคียวคุจิซึกิ)” ได้แก่ ธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น มีลักษณะคล้ายธงชาติ มีรูปพระอาทิตย์สีแดงรัศมี 16 แฉก อยู่ตรงกลางธง และธงจักรพรรดินาวิญี่ปุ่น มีลักษณะอย่างเดียวกันกับธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น แต่วงกลมของพระอาทิตย์นั้นค่อนข้างมนมาทางต้นธง และเปล่งรัศมีสีแดง 16 แฉก ปลายรัศมีนั้นจดปลายธงทุกด้าน

ธงอีกอย่างหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกันกับธงจักรพรรดินาวิญี่ปุ่น คือ ธงของกองกำลังป้องกันตนเองทางบก (Japan Ground Self-Defense Force) ธงนี้มีชื่อในภาษาญี่ปุ่นว่า "Hachijō-Kyokujitsuki (ฮะจิโจเคียวคุจิซึกิ)" ลักษณะเป็นธงพื้นสีขาว มีรูปพระอาทิตย์เปล่งรัศมี 8 แฉกอยู่กลาง ขอบธงเป็นสีทอง

ซึ่งธงกองทัพเรือจักรวรรดิญี่ปุ่นหรือธงอาทิตย์อุทัย ที่มีการออกแบบเดิมที่ใช้ในระบบศักดินาในประเทศญี่ปุ่น ช่วงสมัยเอโดะ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ. 1870 ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลเมจิที่นำเอาธงอาทิตย์อุทัยมาใช้ในสงคราม และเป็นใช้สัญลักษณ์ของธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น ธงนี้ออกใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2432 และใช้มาจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังได้นำกลับมาใช้อีกครั้งในฐานะธงของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2497 สำหรับคนที่อยู่นอกประเทศญี่ปุ่นแล้วล้วนมีความรู้สึกกับธงนี้ในแง่ลบ จากความรุนแรงที่กองทัพญี่ปุ่นก่อขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่เคยต่อสู้หรือถูกทารุณกรรมโดยทหารญี่ปุ่น และประเทศที่เคยถูกญี่ปุ่นยึดครอง

ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดปัญหาความร่วมมือขึ้นมาได้ เป็นความบอบช้ำในอดีตทางประวัติศาสตร์ การใช้ธงอาทิตย์อุทัยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงถือเป็นความขัดแย้ง และสะท้อนให้เห็นในปัจจุบัน เช่น ในกรณีระหว่างการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก 2008 ที่กรุงปักกิ่ง ชาวญี่ปุ่นได้รับการเตือนไม่ให้โบกธง เพราะจะทำให้เกิดการกระทำผิดกฎหมายและเกิดปัญหาเกี่ยวกับเงินและเกาหลีใต้ และชุดของนักยิมนาสติกญี่ปุ่น ที่เป็นลวดลายธงอาทิตย์อุทัย ได้รับการคัดค้านว่าไม่เหมาะสม

อีกทั้งสัญลักษณ์ของธงชาติอู๋ตัยนี้ยังคงไปปรากฏอยู่บนผลิตภัณฑ์ของเบียร์ยี่ห้อหนึ่ง ของญี่ปุ่นในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงที่มาของผลิตภัณฑ์ว่ามาจากประเทศใด เพราะกฎหมายเครื่องหมายการค้าของประเทศญี่ปุ่นมีข้อกำหนดว่าผลิตภัณฑ์ต้องไม่เป็นเครื่องหมายที่ เหมือนหรือคล้ายกับธงชาติญี่ปุ่น หรือสัญลักษณ์ประจำพระจักรพรรดิ

จากความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใคร่ศึกษา เรื่องอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านเรื่องเล่า ของธงชาติอู๋ตัย เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับธงชาติอู๋ตัยและอัตลักษณ์ให้ ลึกซึ้งและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านธงชาติอู๋ตัย
2. เพื่อศึกษาความหมายที่เปลี่ยนไปของธงชาติอู๋ตัย

ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาเอกสาร บทความทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับธงชาติอู๋ตัย
2. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์แห่งชาติ การรวมเป็นชาติของญี่ปุ่นผ่านเรื่องราวของธง ชาติอู๋ตัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับธงชาติอู๋ตัย
3. ศึกษาความหมายของคำว่าอัตลักษณ์
4. รวบรวมข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์อัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านเรื่องเล่าของธงชาติอู๋ ตัย
5. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบรายละเอียดและประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับธงชาติญี่ปุ่น
2. ทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่น

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1.1 เอกสารเกี่ยวกับ อัตลักษณ์

อัตลักษณ์ ตามความหมายของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติคำว่า อัตลักษณ์ (อ่านว่า อัด-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัด (อัด-ตะ) ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตัวเอง กับ ลักษณะ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว. คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า identity (อ่านว่า ไอ-เด็น-ติ-ตี) หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ เช่น นักร้องกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางด้านเสียงที่เด่นมาก ใครได้ยินก็จำได้ทันที. สังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง. โลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไป.

หากดูจากอีกแหล่งที่มา จะมีความหมายที่คล้ายๆ กันคือ

อัตลักษณ์ (อ่านว่า อัด-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัด กับคำว่า ลักษณะ อัด มาจากคำว่า อุด แปลว่า ตน ตัวเอง อัตลักษณ์ จึงแปลว่า ลักษณะของตนเอง ลักษณะของตัวเอง เป็นศัพท์ที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติให้ตรงกับคำ ภาษาอังกฤษว่า character เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลซึ่งรวมสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติที่แสดงออกเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น แต่ปัจจุบัน มีการนำคำว่าอัตลักษณ์ไปใช้แทนคำว่า ตน ตัว เช่น หนังสือเรื่องนี้ปรากฏอัตลักษณ์ของนักเขียนแจ่มแจ้งทีเดียว ครูควรช่วยนักเรียนให้พัฒนาอัตลักษณ์ของเขาได้อย่างเหมาะสม นั่นเอง

คำว่า “เอกลักษณ์” มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ว่า ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีร่วมกัน เช่น ชุมชนนี้มีเอกลักษณ์อยู่ที่การทอผ้าจก หมายความว่าคนในชุมชนนี้มีอาชีพทอผ้าจกเหมือนกันหมด อย่างไรก็ตาม ไรก็ดี คนไทยส่วนใหญ่นิยมใช้คำว่า “เอกลักษณ์” ในความหมายว่าลักษณะอันเป็นเฉพาะ มีหนึ่งเดียวของสิ่งๆ หนึ่งดังที่ผมกล่าวไปแล้วข้างต้น เช่น ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย

ตำราหลายเล่มให้ความหมายคำว่า “อัตลักษณ์” ไว้ว่าคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล องค์กร สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคม อื่นๆ พูดังๆ คือลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่นๆ

“อัตลักษณ์” หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว หากมองเพียงแค่รูปศัพท์ “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้หมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า ส่วนคำว่า “เอกลักษณ์” มีคำว่า “เอก” ซึ่งหมายถึง หนึ่งเดียว จึงน่าจะหมายความว่าลักษณะหนึ่งเดียว (ของหลายๆ สิ่ง) หรือลักษณะที่ของหลายๆ สิ่งมีร่วมกัน ซึ่งเป็นความหมายแรกตามพจนานุกรมนั่นเอง อย่างไรก็ตาม คนไทยโดยส่วนใหญ่ยังนิยมใช้คำว่า “เอกลักษณ์” ในความหมายว่าลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนใครอย่างกว้างขวาง ส่วนคำว่า “อัตลักษณ์” นั้นมักจะใช้ในวงแคบๆ เช่น แวดวงวิชาการเท่านั้น และบางครั้งก็ใช้แบบมีความหมายโดยนัย(แฝง)

เช่น “เอกลักษณ์” เป็นสิ่งตายตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

ส่วน “อัตลักษณ์” สามารถเปลี่ยนแปลงได้ มีหลายสิ่งตามความจริงที่ปรากฏ หลากหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ มิติ ของสิ่งนั้น

แต่กระนั้นก็ยังไม่มีข้อบัญญัติการใช้ที่ชัดเจนนัก

ได้อ่านความเห็นและคำชี้แจงจาก สมศ. ต้นเรื่องของการใช้ ๒ คำนี้ในการประเมินรอบ ๓ ดังนี้

สมศ. ได้ประกาศเกณฑ์การประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม(พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๕๘)ซึ่งประกอบด้วย ตัวบ่งชี้พื้นฐาน ตัวบ่งชี้อัตลักษณ์ ตัวบ่งชี้มาตรการส่งเสริม เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้าใจความหมายและการเก็บรวบรวมข้อมูลและเตรียมความพร้อมด้านข้อมูลเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสามดังนั้น จึงขอให้ความเข้าใจเพิ่มเติมในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นกับ ผู้เรียนตามปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถานศึกษาที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ สถานศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัด อัตลักษณ์ เป็นตัวบ่งชี้ที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประเมินในสองรอบที่ผ่านมาที่ได้มีการตรวจสอบปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจของสถานศึกษา ว่ามีการกำหนดไว้

หรือไม่เท่านั้น ซึ่งในทางปฏิบัติทุกสถานศึกษาจะต้องกำหนดไว้ตั้งแต่เมื่อก่อตั้งสถานศึกษา ส่วนการประเมินภายนอกกรอบสามจะประเมินผลว่าตัวผู้เรียนว่ามีคุณลักษณะเป็นไป ตามสาระที่กำหนดไว้ในปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจหรือไม่ยกตัวอย่างง่ายๆ ถ้าสถานศึกษากำหนดปรัชญาไว้ว่า "ความรู้คู่คุณธรรม" นักเรียนหรือบัณฑิตที่จบมาต้องมีความรู้ เป็นคนดีมีจิตสาธารณะ หรือสถานศึกษาด้านการอาชีวศึกษากำหนดปรัชญาไว้ว่า "อดทน มุ่งมั่น สู้งาน" แล้วผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาแล้วมีลักษณะอดทนตั้งใจ มุ่งมั่น และสู้งาน ก็ถือว่าบรรลุอัตลักษณ์โดยจะนำผลมาพิจารณาตามหลักเกณฑ์การให้คะแนนของแต่ละ ระดับการศึกษาต่อไป ในการเก็บข้อมูลเรื่องอัตลักษณ์นั้น สถานศึกษาจะต้องกำหนดเกณฑ์ขึ้นมา เพื่อใช้ประเมินผลความเป็นอัตลักษณ์ของสถานศึกษา โดยอาจจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นจากประชาคมภายในสถานศึกษา หรือทำแบบสำรวจความคิดเห็นจากบุคลากรภายใน ต่อคุณลักษณะของผู้เรียนที่สะท้อนปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจที่กำหนดหรือไม่ และให้ระดับคะแนนตามระดับผลกระทบที่ติดต่อชุมชนท้องถิ่น และระดับการยอมรับจากชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก ผลที่ได้จากการดำเนินการจะส่งผลดีให้สถานศึกษาได้ทบทวน พิจารณาและดำเนินการต่อไปอย่างมีเป้าหมายชัดเจน สำหรับระดับอุดมศึกษาสถาบันและคณะจะต้องกำหนดอัตลักษณ์เป็นเรื่องเดียวกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า "หนึ่งสถานศึกษา หนึ่งอัตลักษณ์"

ส่วน เอกลักษณ์ (Uniqueness) หมายถึง ความสำเร็จตามจุดเน้นและจุดเด่นที่สะท้อนให้เห็นเป็นลักษณะ โดดเด่นเป็นหนึ่ง ของสถานศึกษาหรือความสำเร็จของสถาบัน ดังนั้น อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ จึงไม่เหมือนกัน แต่สำหรับระดับอุดมศึกษาเอกลักษณ์ กับอัตลักษณ์ของสถาบันกับคณะ จะเหมือนกันหรือต่างกัน หรือส่งผลถึงกันก็ได้ ยกตัวอย่าง เอกลักษณ์ของคณะต่างๆ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เช่น วิศวกรรมศาสตร์ ครุศาสตร์สถาปัตยกรรมศาสตร์ อักษรศาสตร์จะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันแต่เอกลักษณ์ในภาพรวมของจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยจะต้องเหมือนกัน กล่าวได้ว่า ทั้งอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ ถือเป็นตัวช่วยในการประเมินรอบสามนี้ และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาได้ชูจุดเด่นหรือจุดต่างของสถานศึกษาให้คนทั่วไป ได้รับทราบและรู้จักตัวตนของสถานศึกษามากขึ้น

และธีรยุทธ บุญมี ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ในยุคปัจจุบันมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล(Personal identity)และอัตลักษณ์กลุ่ม (Collective identity) ซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง 2 ส่วนนี้กระจาย

ตัวในสังคมและประวัติศาสตร์แต่ละช่วงที่แตกต่างกันและอัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ เช่น รูปร่างหน้าตา เป็นต้น ส่วนอัตลักษณ์กลุ่ม จะแสดงโดยสัญลักษณ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เช่น ชุมชนกลุ่มเล็กจะมีอัตลักษณ์กลุ่มที่ชัดเจนสามารถสัมผัสได้มากกว่าชุมชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งชุมชนกลุ่มเล็กมีลักษณะที่เป็นนามธรรมน้อยกว่า

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ชาตินิยม

นิยาม ชาติ (nation) เน้นในความหมาย มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด เชื้อสาย มีภาษา มีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ร่วม ทั้งหมดก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มักจะแสดงออกให้เป็นชัดผ่านเอกลักษณ์ต่างๆ ทั้งรูปร่างหน้าตา ภาษา พฤติกรรม

ชาตินิยม (Nationalism) คือ อุดมการณ์ที่ให้ความสำคัญกับชาติหรือความเป็นชาติอย่างมาก ผลประโยชน์ของชาติมีความสำคัญยิ่งกว่าผลประโยชน์ของส่วนบุคคล เรียกร้องให้ประชาชนเสียสละผลประโยชน์ตนเองเพื่อชาติ

นักรัฐศาสตร์ได้จำแนกนิยามชาติอย่างน้อยใน 3 มุมมอง

1. ชาติในมุมมองทางวัฒนธรรม
2. ชาติในมุมมองทางการเมือง
3. ชาติในมุมมองทางจิตวิทยา

1. ชาติในมุมมองทางวัฒนธรรม (cultural nation)

ชาติในความหมายทางวัฒนธรรม หมายถึง การให้นิยามโดยมุ่งสนใจที่เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคลหนึ่งๆ โดยคนที่เชื้อสายเผ่าพันธุ์หรือชาติพันธุ์ (ethnic) หรือที่วัฒนธรรมของพวกเขา อันได้แก่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ฯลฯ ซึ่งเหล่านี้ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มคน

ด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรมนี้เองทำให้เราสามารถแบ่งคนเป็นกลุ่ม คือ เป็นชาติ

2. ชาติในมุมมองทางการเมือง (political nation)

ชาติในความหมายทางการเมืองอาจสืบย้อนหลังไปถึงข้อเขียนของ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau, 1712-1778) ที่อธิบายคำว่า “ชาติ” หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ผูกพันอยู่ด้วยกันโดยถือเกณฑ์การเป็นพลเมือง (citizenship) ของหน่วยหรือสังคมการเมืองเดียวกัน

ชาติในความหมายนี้จึงไม่สนใจว่า ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี เชื้อสายเผ่าพันธุ์เป็นอย่างไร ตราบใดที่บุคคลเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองของสังคมการเมืองเดียวกัน (หรือหน่วยการเมืองเดียวกัน) บุคคลนั้นย่อมมีส่วนในอำนาจอธิปไตยของประชาชน (popular sovereignty) เท่ากับพลเมืองคนอื่นๆ และอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นผลรวมของพลเมือง ทั้งหมดนี้สะท้อนออกเป็นแนวคิดเรื่อง “เจตน์จำนงทั่วไป” (General will)

ชาติในความหมายทางการเมืองนี้ มีบทบาทสูงสุดในยุโรปตะวันตกในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และแสดงออกผ่านรูปแบบต่างๆ เช่น การสร้างเพลงชาติ (national anthems) การสร้างธงชาติ (national flags) เพื่อเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของตน และส่งผ่านหรือกระตุ้นให้เกิดความรักความผูกพันในชาติของตน

ชาติในมุมมองทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ “สร้าง” หรือ “ประดิษฐ์” ขึ้น มากกว่าเป็นสิ่งที่กาลเวลาได้ช่วยให้เกิดวิวัฒนาการขึ้นเองที่ละเล็กละน้อย

ฮอบส์บอว์น (Hobsbown) กล่าวว่า ชาติทางการเมืองเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (invented traditions) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สำนักเรื่องความรักชาติเป็นตัวสร้างให้เกิดชาติในความหมายทางการเมือง (Nationalism creates nations, not the other way round)

แอนเดอร์สัน (Anderson) เรียกชาติทางการเมืองนี้ว่าเป็นชุมชนที่ถูกจินตนาการขึ้น (imagined communities) ซึ่งเกิดขึ้นด้วยปัจจัยสำคัญๆ เช่น ระบบการศึกษาสมัยใหม่ซึ่งเป็นการศึกษาแบบมวลชน ระบบสื่อสารมวลชน และการกล่อมเกลาทางการเมือง

3. ชาตินิยมมองทางจิตวิทยา (psychological nation)

ชาตินิยมในความหมายทางจิตวิทยา รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่าความรักในปิตุภูมิ (Patriotism) หรือดินแดนที่เป็นผู้ให้กำเนิด

ความรักในปิตุภูมิ (หรือมาตุภูมิ-mother land) หรือ “รักบ้านเกิดเมืองนอน” เป็นความผูกพันทางจิตใจที่บุคคลมีต่อสถานที่ที่ตนเองเกิดและเจริญโตเติบโตขึ้น เป็นความผูกพันทางจิตใจ (psychological attachment)

ความผูกพันทางจิตใจนี้ไม่ได้ถูกสร้างขึ้น แต่เป็นความคุ้นเคย ความเคยชินกับสถานที่บริเวณบ้านเกิดหรือที่ที่ตนเองอาศัยมาตั้งแต่เด็ก ความรู้สึกผูกพันที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

นักรัฐศาสตร์แบ่งชาตินิยมอย่างน้อย 4 รูปแบบ คือ

1. ชาตินิยมแนวเสรี (Liberal Nationalism)
2. ชาตินิยมแนวอนุรักษ (Conservative Nationalism)
3. ชาตินิยมขยายอำนาจ (Expansionist Nationalism)
4. ชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคม (Anticolonial Nationalism)

1. ชาตินิยมแนวเสรี (Liberal Nationalism)

ในศตวรรษที่ 19 เมื่อแนวคิดเสรีนิยมได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นมาก และกำลังระบอบในกลุ่มประเทศยุโรป ความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชน และชาตินิยมแนวเสรีก็เกิดขึ้นด้วย เมื่อประชาชนที่อยู่ภายใต้ระบบฟิวดัลเห็นว่าตนเองสามารถกำหนดชีวิตของตนเอง ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้ผู้ใดอีกต่อไป ดังนั้น ประชาชนคือเจ้าของชาติ ไม่ใช่กษัตริย์หรือขุนนางอีกต่อไป

หลักสำคัญของชาตินิยมแนวเสรีคือการยึดถือว่ามนุษย์ชาติถูกแบ่งออกเป็นเผ่าพันธุ์ หรือชนชาติต่างๆ ตามธรรมชาติ ดังจะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน เช่น คนแอฟริกา คนไทย คนจีน หรือมีความแตกต่างในแต่ละเผ่าพันธุ์ เช่น ชาวเขาเผ่าต่างๆ พวกเขาสามารถแบ่งแยกความแตกต่างกันได้ ดังนั้น ชาติจึงเป็นชุมชนที่แท้จริงและเป็นอินทรีย์ภาพ ไม่ใช่เป็นการสร้างขึ้นของผู้สร้างชาติ หรือของชนชั้นปกครองผู้รวบรวมชาติ

2. ชาตินิยมแนวอนุรักษ์ (Conservative Nationalism)

ตรงข้ามกับชาตินิยมแนวเสรี ชาตินิยมแนวอนุรักษ์เกิดขึ้นเพราะมีกลุ่มคนที่ไม่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ชนิดถอนรากถอนโคนจากระบบการปกครอง ระบบธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมายาวนาน เช่น จากการปกครองโดยระบอบกษัตริย์มาเป็นการปกครองโดยคณะผู้ปกครองสามัญชน หรือการที่ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพมากกว่าในอดีตมาก ดังนั้น ชาตินิยมแนวอนุรักษ์จึงเป็นอุดมการณ์ชาตินิยมที่ต้องการรักษาสิ่งเก่าที่ดีเอาไว้ เป็นการผสมอุดมการณ์ชาตินิยมร่วมกับอนุรักษ์นิยม

3. ชาตินิยมขยายอำนาจ (Expansionist Nationalism)

เป็นชาตินิยมที่เน้นการขยายอำนาจด้วยการยึดดินแดน ยึดประชากรประเทศอื่นมาเป็นของตน เพื่อสร้างเกียรติภูมิและขยายความยิ่งใหญ่ของประเทศ หลายประเทศในยุโรปได้อาศัยเทคโนโลยีที่ดีกว่า เช่น การเดินเรือสมุทร อาวุธที่ทันสมัยกว่าไปยึดครองดินแดนทวีปต่างๆ ทั่วโลกมาเป็นอาณานิคมของตนเอง เกิดเป็นการสร้างจักรวรรดิหรือเรียกว่าจักรวรรดินิยม (Imperialism) เช่น ฝรั่งเศส สเปน ฮอลันดา ประเทศอังกฤษครั้งหนึ่งเคยได้ฉายาว่าประเทศที่ดวงอาทิตย์ไม่เคยลับไหลด้วยเหตุว่ามีอาณานิคมทั่วทุกทวีปนั่นเอง ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เคยตกเป็นเมืองขึ้นหรืออาณานิคมประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพม่า เวียดนาม ลาว เขมร มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ (เคยเป็นของสเปนและกลายเป็นของอเมริกาในเวลาต่อมา) ยกเว้นประเทศไทย

4. ชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคม (Anticolonial Nationalism)

ชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคมเกิดขึ้นมากหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจาก การที่เจ้าอาณานิคม เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศสอ่อนแอลงมากหลังสงคราม ผนวกกับความคิดชาตินิยม ตะวันตกได้แผ่ขยายในหมู่ประเทศที่เป็นอาณานิคม ทำให้เกิดอาณานิคมต่างๆ ต้องการประกาศเอกราช (อธิปไตย) แก่ตนเอง ยกตัวอย่าง เช่น อินเดียได้เอกราชจากอังกฤษ ชาวเวียดนามขับไล่ฝรั่งเศส

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับธง

ธงนั้นก็มี “อัตชีวประวัติ” ของตนเอง คือ มีการกำเนิดก่อเกิด การเปลี่ยนแปลง การต่อสู้อยู่ตลอดเวลาที่ยังมองย้อนยั้งค้นหาลงไปก็ยิ่งเห็นว่าธงมิได้เป็นเพียงคันท่าแถบสีที่พลอยกว้างอยู่ในอากาศอย่างราบเรียบไร้ที่มา แต่กลับแสดงความหมายของ “ความเป็นชาติ” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามแต่ละยุคสมัย ตามภาระหน้าที่ที่ถูกกำหนดไว้แล้วของมัน การศึกษาเรื่อง ธงจึงแยกออกจากกันได้ยากจากการศึกษา เรื่อง “ชาติ” “ความเป็นชาติ” “ชาตินิยม” หรือมีแต่ “อุดมการณ์” ซึ่งแนวคิดใหญ่ๆทั้งหลายเหล่านี้คงเป็นปัญหาได้เดียวกัน ได้อยู่ตลอดเวลาทั้งในทางสังคมและในทางวิชาการว่าควรจะนิยามให้ความหมายต่อแนวคิดเหล่านี้ว่าอะไรกันแน่ความที่คำเหล่านี้มีความหมายที่ล้นไหล เราจึงพบได้ทั้งในประวัติศาสตร์และในปัจจุบันว่ากระบวนการให้ความหมายนี้มันไปสัมพันธ์อยู่กับผลประโยชน์ของกลุ่มคนที่อ้างว่านี่คือผลประโยชน์ของ “ชาติ” และเกิดคำถามย้อนมาว่าชาติของใครกันแน่

1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับธงประเทศญี่ปุ่น

ธงชาติประเทศญี่ปุ่น ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า “Hinomaru (ฮิโนะมะรุ)” ธงฮิโนะมะรุนี้ ถูกกำเนิดขึ้นในช่วงที่ประเทศมองโกลรุกรานประเทศญี่ปุ่นช่วงศตวรรษที่ 18 โดยพระภิกษุในพระพุทธศาสนารูปหนึ่งชื่อ “นิชิเร็น” ได้คิดแบบธงพระอาทิตย์ขึ้นเพื่อถวายสมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่น ซึ่งเป็นที่นับถือจากชาวญี่ปุ่นว่าทรงสืบเชื้อสายมาจากเทพอะมะเตะระสุ ซึ่งในความจริงแล้วเป็นที่รู้กันว่าสัญลักษณ์รูปพระอาทิตย์ที่มีอยู่ในพัดญี่ปุ่นของพวกซามูไรช่วงศตวรรษที่ 17 และใช้กันทั่วไปในพวกซามูไร ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 - 21 ซึ่งเป็นยุคเซ็งโงะกุ เมื่อประเทศญี่ปุ่นเปิดประเทศ ค้าขายกับชาติตะวันตกในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2397 ธงฮิโนะมะรุจึงเริ่มมีฐานะเป็นธงราชการที่ใช้ชักบนเรือญี่ปุ่นทั้งหมด

ต่อมาในสมัยเมจิ ตรงกับ พ.ศ. 2411 ธงฮิโนะมะรุก็ได้รับการพิจารณาให้ใช้เป็นธงชาติในเชิงปฏิบัติ (de facto national flag) และมีการรับรองให้ใช้เป็นธงสำหรับเรือค้าขายของเอกชน (civil ensign)

ตามพระบรมราชโองการเลขที่ 57 ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2413 อย่างไรก็ตาม ธงนี้ก็ยังมิได้มีการรับรองเป็นชาติอย่างเป็นทางการ トラบจนวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2542 จึงได้มีพระ

บรมราชโองการเลขที่ 127 รับรองให้ใช้ธงฮิโนะมะรุเป็นธงชาติตามกฎหมาย และกำหนดสัดส่วนธงไว้ว่า เป็นธงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นสีขาว กว้าง 2 ส่วน ยาว 3 ส่วน ตรงกลางเป็นรูปวงกลมสีแดง มีเส้นผ่าศูนย์กลางยาว 3 ใน 5 ส่วน ตามความกว้างของธง

ธงพระจักรพรรดิญี่ปุ่นสร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2412 เพื่อถวายพระเกียรติแด่สมเด็จพระจักรพรรดิ พระจักรพรรดินี และสมาชิกอื่นๆ ในพระราชวงศ์ตามธรรมเนียมสากล

ธงพระจักรพรรดิญี่ปุ่นแบบปัจจุบันมีลักษณะเป็นธงสี่เหลี่ยมผืนผ้าพื้นสีแดง กว้าง 2 ส่วน ยาว 3 ส่วน กลางเป็นตราพระราชลัญจกรดอกเบญจมาศสีทอง 16 กลีบ ธงสำหรับพระจักรพรรดินีนั้นมีลักษณะคล้ายธงพระจักรพรรดิ หากแต่ที่ด้านปลายธงนั้นตัดชายเป็นรูปหางนกแขวงแซว ส่วนธงสำหรับมกุฎราชกุมารและพระวรชายาใช้ธงแบบเดียวกับธงพระจักรพรรดิและธงพระจักรพรรดินีตามลำดับ แต่ขนาดของดอกเบญจมาศจะเล็กกว่าและจะมีกรอบสีขาวล้อมรอบรูปดอกเบญจมาศด้วย

ธงทหารที่สำคัญของญี่ปุ่นและเป็นธงญี่ปุ่นที่รู้จักกันดีทั่วโลกในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เรียกว่า “Kyokujitsuki (เคียวคุจิซึกิ)” ได้แก่ ธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น มีลักษณะคล้ายธงชาติ มีรูปพระอาทิตย์สีแดงรัศมี 16 แฉก อยู่ตรงกลางธง และธงจักรพรรดินาวีญี่ปุ่น มีลักษณะอย่างเดียวกันกับธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น แต่วงกลมของพระอาทิตย์นั้นค่อนข้างมนทางด้านบน และเปล่งรัศมีสีแดง 16 แฉก ปลายรัศมีนั้นจดปลายธงทุกด้าน

ธงอีกอย่างหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกันกับธงจักรพรรดินาวีญี่ปุ่น คือ ธงของกองกำลังป้องกันตนเองทางบก (Japan Ground Self-Defense Force) ธงนี้มีชื่อในภาษาญี่ปุ่นว่า "Hachijō-Kyokujitsuki (ฮะจิโจเคียวคุจิซึกิ)" ลักษณะเป็นธงพื้นสีขาว มีรูปพระอาทิตย์เปล่งรัศมี 8 แฉกอยู่กลาง ขอบธงเป็นสีทอง

ซึ่งธงกองทัพเรือจักรวรรดิญี่ปุ่นหรือธงอาทิตย์อุทัย ที่มีการออกแบบเดิมที่ใช้ในระบบศักดินาในประเทศญี่ปุ่น ช่วงสมัยเอโดะ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 1870 ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลเมจิที่นำเอาธงอาทิตย์อุทัยมาใช้ในสงคราม และเป็นที่สัญลักษณ์ของธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น ธงนี้ออกใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2432 และใช้มาจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังได้นำกลับมาใช้อีกครั้งในฐานะธงของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2497 สำหรับคนที่อยู่นอกประเทศญี่ปุ่นแล้วล้วนมีความรู้สึกกับธงนี้ในแง่ลบ จากความรุนแรงที่กองทัพ

ญี่ปุ่นก่อนขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่เคยต่อสู้หรือถูกทารุณกรรมโดยทหารญี่ปุ่น และประเทศที่เคยถูกญี่ปุ่นยึดครอง

บทที่ 3

จักรวรรดิญี่ปุ่น

ในช่วงศตวรรษที่ 20 เป็นที่ทราบกันว่าจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นมีอำนาจมาก เพราะเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านอุตสาหกรรมในทุกๆด้านและยังสนับสนุนให้มีการลงทุนทั่วประเทศในด้านอุตสาหกรรมต่างๆ รวมทั้งพัฒนาด้านกองกำลังทหาร

เมื่ออุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่นเจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก ประเทศญี่ปุ่นจึงต้องการให้ประเทศเกาหลีเป็นตลาดการค้าและต้องการขยายอิทธิพลไปยังประเทศเกาหลีด้วย แต่ประเทศเกาหลีเคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศจีน จึงทำให้เกิดสงครามระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับประเทศจีนขึ้น ซึ่งประเทศญี่ปุ่นมีความสามารถในการรบและมีกำลังทัพมาก จึงทำให้ชนะประเทศจีนไปในที่สุด

แต่ประเทศญี่ปุ่นก็ยังคงต้องการวัตถุดิบที่ประเทศของตนเองยังขาดแคลนและประสบปัญหาประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก จึงต้องการขยายอาณาเขตไปยังแผ่นดินใหญ่ เช่น แมนจูเรียในประเทศจีน แต่รัสเซียมีอำนาจมากในประเทศจีน จึงทำให้ประเทศญี่ปุ่นกับประเทศรัสเซียทำสงครามกัน แต่ประเทศญี่ปุ่นก็ไม่มั่นใจว่าจะทำสงครามชนะประเทศรัสเซียได้ จึงทำสัญญาสงบศึก แต่การทำสนธิสัญญานี้ก็ได้ทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีอิทธิพลในแมนจูเรียและประเทศเกาหลี เพื่อไม่ให้ประเทศญี่ปุ่นไปสนใจประเทศฟิลิปปินส์

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ประเทศญี่ปุ่นอยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูและมีนโยบายการขยายอาณาเขต ประเทศญี่ปุ่นจึงเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ด้วยและต้องการแก้แค้นประเทศเยอรมนีที่เคยยึดดินแดนในประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่นจึงยกทัพเข้าไปบุกประเทศจีนที่ประเทศรัสเซียครอบครองอยู่ ให้ประเทศเยอรมนีคืนดินแดนในประเทศจีนให้ประเทศญี่ปุ่นและบังคับประเทศจีนไม่ให้มีสิทธิใดๆแก่ประเทศอื่น นอกจากประเทศญี่ปุ่น และควบคุมตำรวจของประเทศจีนด้วย แต่ข้อเสนอดังกล่าวก็ส่งผลให้ประชาชนของประเทศจีน เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อประเทศญี่ปุ่น

หลังสงครามครั้งที่ 1 พวกชาตินิยมของประเทศญี่ปุ่นที่มีหัวรุนแรง ซึ่งมีความเชื่อในประวัติศาสตร์เดิมของประเทศตัวเองว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นชาติพิเศษสมควรเป็นผู้ปกครองชาติอื่นๆ ผ่าน

ทางจักรพรรดิผู้ที่สืบเชื้อสายโดยตรงมาจากเทพพระอาทิตย์ผู้ที่ให้กำเนิดสิ่งต่างๆในโลกนี้ จึงเกิดง
อาทิตย์อุทัยขึ้นมา

การปฏิรูปสมัยเมจิ (Meiji Restoration) ระหว่าง ค.ศ.1868-1912

การปฏิรูปนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทั้งทางด้านการปกครอง ด้านสังคม
ด้านเศรษฐกิจ ด้านการทหาร และเพื่อให้รอดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก และเพื่อให้
ประเทศของตัวเองเป็นประเทศมหาอำนาจทัดเทียมกับชาติตะวันตก การปฏิรูปประเทศดังกล่าว
นับเป็นจุดสำคัญของญี่ปุ่นเพราะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในหลายๆด้าน โดยเฉพาะการเติบโต
ของอุตสาหกรรม จนทำให้ญี่ปุ่นเองก็ต้องแสวงหาวัตถุดิบและตลาดการค้า ซึ่งความเข้มแข็ง
การทหารทางของกองทัพได้ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศมากขึ้น
รวมทั้งสามารถแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติตะวันตกได้สำเร็จใน ค.ศ.1894 ความสำเร็จ
ดังกล่าวนี้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้ญี่ปุ่นมีความพร้อมที่จะแข่งขันกับประเทศมหาอำนาจ
ตะวันตกในการแสวงหาอาณานิคมต่อไป

การเติบโตของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นทางการทหารขงญี่ปุ่น ค.ศ.1895-1918

การดำเนินนโยบายพัฒนาความเข้มแข็งทางการทหาร ในสมัยเมจิไม่ได้มีเป้าหมายเพียงเพื่อ
ป้องกันพรมแดนทางตอนเหนือของญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังมีเป้าหมายเพื่อขยายอำนาจออกไปยังนอก
ประเทศ และพร้อมที่จะรุกรานผืนแผ่นดินใหญ่ตามแนวคิดแบบจักรวรรดินิยมตะวันตก การดำเนิน
นโยบายต่างประเทศดังกล่าวประสบความสำเร็จในปี ค.ศ.1894 หลังจากที่ประเทศมหาอำนาจ
ตะวันตกยินยอมยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เท่าเทียมให้กับญี่ปุ่น และญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับจีน
และได้รับชัยชนะในการทำสงครามครั้งแรกกับจีนใน ค.ศ. 1895 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเติบโต
ของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น จากนั้นญี่ปุ่นได้พยายามแสวงหาเขตอิทธิพลเป็นของ
ตนเองมากขึ้น เพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก

สงครามจีน-ญี่ปุ่น

ความขัดแย้งระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเกิดขึ้นเมื่อญี่ปุ่นเริ่มดำเนินนโยบายขยายอำนาจเข้าไปมีอิทธิพลในด้านการปกครองโดยขอสิทธิต่างๆในเกาหลี ทำให้เกิดความบาดหมางกับจีน ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นครั้งที่ 1 สงครามครั้งนี้เกิดจากการช่วงชิงอิทธิพลคาบสมุทรเกาหลี ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับเกาหลีในฐานะที่เกาหลีเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เป็นสะพานให้ญี่ปุ่นสามารถเข้าไปในเอเชียได้

แต่จีนกลับมองเกาหลีในฐานะที่เป็นรัฐบรรณาการ ดังนั้นเมื่อเกิดกบฏตงฮัก (Tonghak) ซึ่งเป็นขบวนการของกลุ่มชาตินิยมหัวรุนแรงต่อต้านอิทธิพลแนวคิดตะวันตกในเกาหลี ค.ศ.1894 เกาหลีขอความช่วยเหลือจากจีน จีนจึงส่งทหารจัดการความไม่สงบเข้าไปในเกาหลีตามที่ร้องขอ แต่ญี่ปุ่นอาศัยวิกฤตการณ์ดังกล่าวส่งทหารเข้าไปในเกาหลีโดยอ้างว่าเพื่อคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินบังคับญี่ปุ่น แต่ความจริงแล้วการส่งกำลังครั้งนี้เพราะมีเป้าหมายจะถ่วงดุลอำนาจกับจีนในเกาหลี

แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากที่กบฏตงฮักถูกปราบปรามแล้ว ญี่ปุ่นยังใช้วิกฤติให้เป็นโอกาสในการขจัดอิทธิพลของจีนที่มีในเกาหลีให้หมดไป โดยขอร้องให้จีนร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อทำการปฏิรูปเกาหลี แต่จีนนั้นก็ไม่เห็นด้วย ญี่ปุ่นจึงดำเนินการเพียงลำพัง โดยบังคับเกาหลีให้ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อขจัดอิทธิพลของจีน ปัญหาเรื่องความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ในเกาหลีจึงนำไปสู่การเกิดสงคราม

ถึงแม้จีนจะมีจำนวนกำลังรบทั้งทางบกและทางน้ำมากกว่าญี่ปุ่น แต่ญี่ปุ่นก็มีความได้เปรียบทางด้านเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าและมียุทธวิธีการรบที่มีความทันสมัย ทำให้ญี่ปุ่นนั้นมีชัยชนะเหนือจีน ทำให้จีนต้องยอมเปิดการเจรจาเอกราชสงคราม โดยยอมลงนามในสนธิสัญญาฉิมอนะโนะเซกิ (Treaty of Shimonoseki) กับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 17 เมษายน ค.ศ.1895

สงครามโลกครั้งที่ ๑

สงครามโลกครั้งที่ ๑ ยังส่งผลให้ญี่ปุ่นได้กำไรจากการขายอาวุธและสินค้าในสงครามให้แก่ฝ่ายพันธมิตร รวมทั้งใช้การทูตเพื่อในการรุกรานจีน โดยการยื่นข้อเรียกร้อง 21 ประการ

(Twenty-One Demands) กับจีน เมื่อวันที่ 18 มกราคม ค.ศ.1915 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นไปยังจีนให้มั่นคงและมากขึ้น

การเข้าร่วมกับฝ่ายพันธมิตรของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั้น ยังได้ส่งผลทำให้ญี่ปุ่นเติบโตขึ้นอย่างมาก เราะญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์ในหลายๆด้าน ทั้งการด้านค้า ด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศ จนญี่ปุ่นสามารถเริ่มพัฒนาเป็นจักรวรรดินิยมทางการทหารได้ในที่สุด

ในช่วงแรกของสงคราม ญี่ปุ่นเข้าไปมีบทบาทในจีนแทนที่เยอรมัน และเข้าไปมีบทบาทในหมู่ต่างๆในมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้งเข้าไปสร้างความมั่นคงทางด้านทางเมืองและเศรษฐกิจในจีน โศกนาฏกรรมบังคับให้จีนลงนามยินยอมในข้อเรียกร้อง 21 ประการ

ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของประเทศมหาอำนาจในเอเชียตะวันออก เนื่องจากอิทธิพลของเยอรมนีที่มีในจีนหมดไป รัสเซียเกิดการปฏิวัติ เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม ส่วนอังกฤษและฝรั่งเศสก็ได้รับความบอบช้ำจากสงคราม อีกทั้งทำให้ญี่ปุ่นและอเมริกาเป็นคู่แข่งกันเพียงแค่ 2 ประเทศ ที่จะขยายอิทธิพลในจีน

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ไปสู่การดำเนินนโยบายการขยายอิทธิพลทางการทหารออกนอกประเทศมากขึ้น

การขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น

สงครามโลกครั้งที่ 1 นอกจากจะส่งผลให้ญี่ปุ่น สามารถขยายอิทธิพลเข้าไปในจีนได้มากขึ้น แล้วยังทำให้ขยายการค้าเข้าไปในตลาดของเอเชียอีกด้วย หลังจากที่สงครามสิ้นสุดลง ญี่ปุ่นจึงกลายเป็นประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งของโลกในขณะนั้น ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านการทหาร

โดยในด้านเศรษฐกิจนับตั้งแต่ ค.ศ.1920 ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศในเอเชียที่มีเทคโนโลยีและเครื่องจักรที่ทันสมัย ส่วนในด้านการทหาร ญี่ปุ่นมีความแข็งแกร่งทางการทหารมาก โดยมีกองทัพเรือใหญ่เป็นอันดับ 3 ของโลก จากความแข็งแกร่งนี้ จึงเป็นกระตุ้นให้ญี่ปุ่นมุ่งที่จะดำเนินนโยบายขยายอำนาจทางการทหารไปสู่ต่างประเทศ

แม้ในขณะที่ญี่ปุ่นกำลังดูดซับเทคโนโลยีตะวันตก ชาวญี่ปุ่นก็ได้พยายามค้นหาและรักษาลักษณะอันโดดเด่นไม่เหมือนใคร หนึ่งในลักษณะเหล่านั้นคือจักรพรรดิเพราะญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีกษัตริย์ปกครอง(พลอยแสง 2554 : 104)

ในช่วงศตวรรษที่ 19 ญี่ปุ่นมีความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ซึ่งเกิดจากความรู้สึกถูกข่มเหงและความไม่ปลอดภัยของประเทศชาติ เมื่อต้องเผชิญกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก จึงรับเอาความคิดและองค์ประกอบความเป็นสมัยใหม่เข้ามาในประเทศ(พลอยแสง 2554 : 107)

ประวัติธงอาทิตย์อุทัย

ชื่อประเทศญี่ปุ่น มีความหมายว่า “ดินแดนแห่งรุ่งอรุณ” และจักรพรรดิแห่งประเทศญี่ปุ่น ก็คือ ผู้ที่พระเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ได้ส่งลงมาให้มาปกครองประเทศ ตามตำนานกล่าวว่า ดวงอาทิตย์ คือ บรรพบุรุษของราชวงศ์จักรพรรดิ และยังเป็นตราประจำราชวงศ์ที่เก่าแก่ที่สุด (สมสวาท แสง นนทบุรี 2544 : 61)

ในสมัยรัฐบาลเมจิจึงนำเอาธงอาทิตย์อุทัยที่มีสัญลักษณ์รูปพระอาทิตย์ มีรัศมี 16 แฉก มาใช้ในสงคราม และเป็นใช้สัญลักษณ์ของธงกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น ซึ่งเป็นธงของกองทัพเรือ จักรวรรดิญี่ปุ่นที่มีการออกแบบเดิมที่ใช้ในระบบศักดินาในประเทศญี่ปุ่น ช่วงสมัยเอโดะ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 1870

ธงนี้ออกใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2432 และใช้มาจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังจากได้นำกลับมาใช้อีกครั้งในฐานะธงของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2497 สำหรับคนที่อยู่นอกประเทศญี่ปุ่นแล้วล้วนมีความรู้สึกกับธงนี้ในแง่ลบ จากความรุนแรงที่กองทัพญี่ปุ่นก่อขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่เคยต่อสู้ หรือถูกทารุณกรรมโดยทหารญี่ปุ่น และประเทศที่เคยถูกญี่ปุ่นยึดครอง



ภาพประกอบที่ 1 (เข้าถึงได้จาก : https://en.wikipedia.org/wiki/Rising_Sun_Flag)

แต่เพราะญี่ปุ่นได้ทำให้เกาหลีสะเทือนใจเป็นอย่างมากในช่วงการสงคราม ทำให้การใช้ธง
ในหลังจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น จึงเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจและก่อให้เกิดการตอกย้ำความรู้สึกที่
โหดร้ายแก่คนเกาหลี

ความหมายของลัทธิชาตินิยม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำนิยามคำว่า “ลัทธิชาตินิยม” ไว้ว่า ลัทธิ คือ ความเชื่อถือ ความคิดเห็นและหลักการที่มีผู้นิยมนับถือและปฏิบัติตามสืบต่อกันมา เช่น ลัทธิสังคมนิยม ลัทธิชาตินิยม ลัทธิทุนนิยม ส่วนชาตินิยม คือ ลัทธิที่ชาติเป็นใหญ่ ความรักชาติ (ราชบัณฑิตยสถาน 2542: 1003)

หากพิจารณาความหมายจาก “พจนานุกรม” ดังกล่าวแล้วนั้นคำว่า “ชาติ” (Nation) หรือชาตินิยม (Nationalism) ก็จะไม่มีความหมายอะไรซับซ้อน เข้าใจง่าย แต่เมื่อเอาคำว่า “ชาติ” มาขยายความ จึงทำให้มีการตีความที่ให้ความหมายมากมายนั้น ถึงได้สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกที่กลายเป็น “ความรัก” ซึ่งเป็นผลบวกก็ได้ มีการริเริ่มสร้างสรรค์ แต่ในขณะเดียวกันนั้น ก็อาจจะมี ความหมายเป็นลบ เป็นการทำลาย และเป็นการสร้าง “ความเกลียด ความชัง ความแค้น” หรือบางครั้งทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกที่สามารถก่อให้เกิดการเสียสละ แม้กระทั่งเลือดหรือชีวิตได้

ดังนั้น อารมณ์ ความคิด ความรู้สึกว่าด้วย “ชาติ” ที่ทำให้เกิด “ลัทธิชาตินิยม” หรือในทางกลับกัน “ลัทธิชาตินิยม” ที่ทำให้เกิด “ชาติ” ขึ้นมานั้น (ชาญวิทย์ 2552 : 6)

ประเภทของแนวคิดแบบชาตินิยม

Hans Kohn ได้จำแนกแนวคิดชาตินิยมออกเป็น 2 ประเภท (อ้างถึงในธีรยุทธ บุญมี 2546 : 57-58) ได้แก่

1. ชาตินิยมประชาสังคม (Civil Nationalism) ลัทธิชาตินิยมแบบนี้มีลักษณะเด่นคือ เน้นการมีอาณาเขตแน่นอน มีระบบการเมืองเป็นของตัวเอง โดยไม่เน้นเชื้อชาติและการสืบสายโลหิต แต่ “ชาติ” เกิดจากคนในอาณาเขต (Territory) ที่แน่นอนมาตัดสินใจใช้อำนาจทางการเมืองของตนเองอย่างสมัครใจ เพื่อกำหนดความเป็นรัฐและความเป็นชาติขึ้น

กล่าวได้ว่าชาตินิยมแบบนี้เป็นชาตินิยมเชิงการเมือง เน้นเสรีของพลเมือง และมีลักษณะเปิด กล่าวคือ ไม่ยึดติดกับความเป็นชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมเดียวกัน

2. ชาตินิยมแบบวัฒนธรรม (Cultural Nationalism) ลัทธิชาตินิยมแบบนี้เน้นวัฒนธรรมประจำชาติ เน้นเชื้อชาติ ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติตน และเน้นความเป็นบรรพบุรุษเดียวกัน มีสายเลือดและถิ่นกำเนิดเดียวกัน

บทที่ 4

ความหมายที่เปลี่ยนไปของธงชาติอู๋ทัย

สิ่งที่ทำให้คนเกาหลีรู้สึกสะเทือนใจเมื่อเห็นธงชาติอู๋ทัย เกิดจากความรุนแรง และความโหดร้ายที่คนญี่ปุ่นกระทำต่อคนเกาหลี

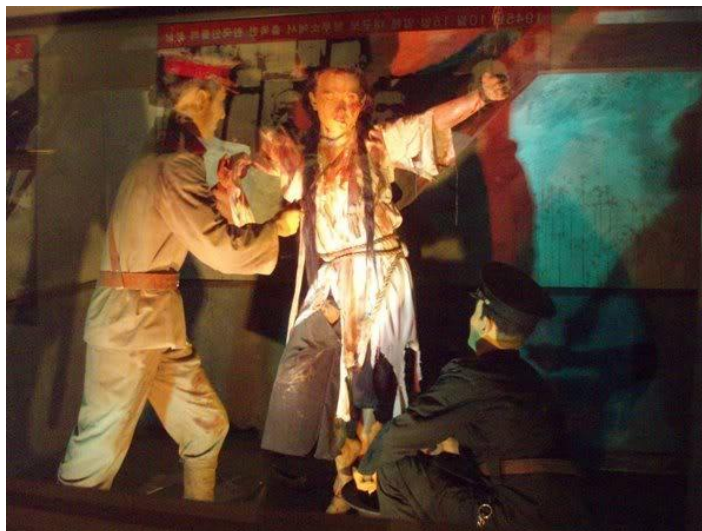
ยกตัวอย่างเหตุการณ์

1. หญิงสาวเกาหลีถูกทรมานด้วยการไม่เสียบทางช่องคลอด



ภาพประกอบที่ 2 (เข้าถึงได้จาก : <http://sz4m.com/b454253>)

2. นักศึกษาสาวถูกจับแขวนและนาบด้วยเหล็กร้อนรูปหัวใจที่หน้าอก



ภาพประกอบที่ 3 (เข้าถึงได้จาก : <http://sz4m.com/b454253>)

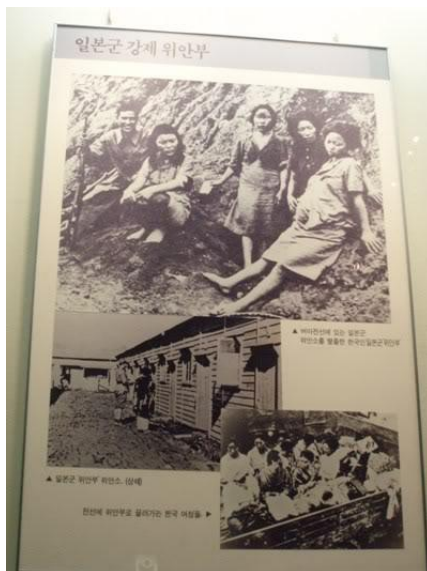
3. ถูกบังคับให้เรียนภาษาญี่ปุ่น



ภาพประกอบที่ 4 (เข้าถึงได้จาก : <http://sz4m.com/b454253>)

ซึ่งเป็นกลยุทธ์กีดกันชาติวิธีหนึ่งที่ญี่ปุ่นต้องการสลาย ทำลายเชื้อชาติ เอกลักษณ์ วัฒนธรรม
ของเกาหลีในสมัยนั้น

4. หญิงเกาหลี ถูกเกณฑ์ไปเป็น โสเภณี



ภาพประกอบที่ 5 (เข้าถึงได้จาก : <http://sz4m.com/b454253>)

โสเภณีเหล่านี้จะไม่ได้รับค่าตัว เพราะถือเป็นการทเพื่อเป็นที่ปลดปล่อยความใคร่ ค้นหาของทหารญี่ปุ่น ในช่องที่ทหารญี่ปุ่นสร้างไว้เฉพาะเพื่อการเสพสุขกับสาวชาวเกาหลี โดยจะต่อคิวกันยาว ไม่ว่าสาวหรือแก่ ก็ไม่เว้น

ในรูปหญิงเกือบสี่สิบเหล่านั้น ตั้งท้องจากการให้บริการทางเพศแก่ทหารญี่ปุ่น เหตุการณ์แลหลักฐานกรณีนี้ ขณะนี้เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่เป็นส่วนหนึ่งในหลายข้อหา ที่รัฐบาลเกาหลีกำลังฟ้องรัฐบาลญี่ปุ่นเพื่อเรียกร้องให้ชดใช้และรับผิดชอบ แต่กรณีนี้รัฐบาลญี่ปุ่นแย้งว่า เป็นการสมัครใจ สมยอมของหญิงสาวเกาหลีเอง

จากความน่ารังเกียจที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ในปัจจุบันการที่ประเทศญี่ปุ่นใช้ธงชาติอาทิตย์อุทัยที่เป็นสัญลักษณ์แทนกองทัพเรือของประเทศญี่ปุ่นในช่วงสงครามนั้น ถูกเปลี่ยนจึงได้สร้างความสะเทือนใจให้กับประเทศอื่นๆเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเกาหลี และทุกครั้งที่มีการใช้สัญลักษณ์ธงนี้ จะก่อให้เกิดความขัดแย้ง

เกาหลีประท้วงที่สหรัฐอเมริกา

1. สหรัฐอเมริกาเวลาท้องถิ่น 17 กุมภาพันธ์ 2013 โดยชาวเกาหลีในประเทศสหรัฐอเมริกา มากกว่า 10 คน ประกอบด้วย สำนักงานใหญ่สหประชาชาติในนิวยอร์กในด้านหน้าของกงสุลญี่ปุ่น มีการประท้วงเรียกร้องให้ฝั่งญี่ปุ่นหยุดการใช้ "ธงอาทิตย์อุทัย"

2. ในวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ.2012 เกาหลีใต้และนักฟุตบอลญี่ปุ่น รุ่นU-20 ของฟุตบอล โลกครอบงอมชนะเลิศที่จัดขึ้นที่โตเกียวสนามกีฬาแห่งชาติ ที่สนามบินทุกแห่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งญี่ปุ่น สำหรับเหตุการณ์นี้พรรคประชาธิปไตยเกาหลี MPS รวม Minxi เมื่อ 29 สิงหาคม 2012 เรียกร้องให้รัฐบาลญี่ปุ่นห้ามใช้ธงอาทิตย์อุทัยและห้ามใช้ธงอาทิตย์อุทัยในสถานที่จัดงาน

3. ชุดของนักยิมนาสติกของการแข่งขันOlympic 2012 ก็ถูกเรียกร้องว่าเป็นชุดที่ไม่เหมาะสม จะทำให้เกิดการสะเทือนใจให้แก่ประเทศอื่นๆ



บทที่ 5

บทสรุป

สรุปสาระสำคัญ

บทความวิจัยเล่มนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นผ่านธงชาติอูทซึ 2. เพื่อศึกษาความหมายที่เปลี่ยนไปของธงชาติอูทซึ สรุปได้ดังนี้

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคุณสมบัติเฉพาะของบุคคลหรือวัตถุที่ทำให้คนนั้นหรือสิ่งนั้นโดดเด่นหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น สำหรับอัตลักษณ์ของบุคคล คำนี้อาจหมายถึงมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเราทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และแนวคิดเกี่ยวกับตัวเองหรือการรู้จักตัวเอง (Self-concept) รวมทั้ง สำนึกถึง “ความเป็นปัจเจก” ที่บุคคลเชื่อมต่อกับสังคม

อีกทั้งอัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัว เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านกาลเวลา รวมทั้งอาศัยตัวกลางอย่างวรรณกรรมที่เป็นเรื่องเล่า เรียกอัตลักษณ์แบบนี้ว่า “อัตลักษณ์แบบเรื่องเล่า” เพราะเป็นการนำเสนอ

อัตลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่นก็คือ ความเป็นชาตินิยม จากการที่คนญี่ปุ่นมีความเป็นชาตินิยมสูง จึงนำเอาสัญลักษณ์ของพระอาทิตย์ที่เป็นตัวแทนของเทพเจ้าพระอาทิตย์หรือเทพอะมะเตะระสุที่เป็นผู้สร้างประเทศญี่ปุ่นขึ้นและคนญี่ปุ่นเชื่อว่าตัวเองเป็นลูกหลานของเทพเจ้าพระอาทิตย์ จึงนำเอาสัญลักษณ์พระอาทิตย์นี้มาใช้บนธงชาติอูทซึด้วย เพื่อเป็นการแสดงถึงความรักความเชื่อที่มีต่อเทพเจ้าดวงอาทิตย์

ธงชาติอูทซึนี้มีสัญลักษณ์รูปพระอาทิตย์ มีรัศมี 16 แฉก ถูกนำมาใช้ในสงคราม และเป็นที่ใช้สัญลักษณ์ของกองทัพอากาศจักรวรรดิญี่ปุ่น ซึ่งเป็นธงของกองทัพเรือจักรวรรดิญี่ปุ่นที่มีการออกแบบเดิมที่ใช้ในระบบศักดินาในประเทศญี่ปุ่น ช่วงสมัยเอโดะ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ. 1870

ธงนี้ออกใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2432 และใช้มาจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังจากได้นำกลับมาใช้อีกครั้งในฐานะธงของกองกำลังป้องกันตนเองทางทะเล เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2497 สำหรับคนที่อยู่นอกประเทศญี่ปุ่นแล้วล้วนมีความรู้สึกกับธงนี้ในแง่ลบ จาก

ความรุนแรงที่กองทัพญี่ปุ่นก่อขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนที่เคยต่อสู้ หรือถูกทารุณกรรมโดยทหารญี่ปุ่น และประเทศที่เคยถูกญี่ปุ่นยึดครอง ทำให้ความหมายของธง อาทิตย์อุทัยนี้จากเดิมที่ใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนประเทศญี่ปุ่น จึงกลายมาเป็นสิ่งที่ทำให้รู้สึก สะเทือนใจเมื่อได้เห็น

บรรณานุกรม

- กุสุมา ญาใหญ่. (2556). กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ : มุมมองจิตวิเคราะห์และสังคมศาสตร์. เข้าถึงเมื่อ 5 เมษายน พ.ศ. 2556. เข้าถึงได้จาก http://kusumakooyai.blogspot.com/2013/04/blog-post_5.html
- ชนิดา พรหมพยัคฆ์ เพื่อกสม. (2546). การเมืองในประวัติศาสตร์ ชงชาติไทย. มติชน.
- ชาญชัย คุ้มปัญญา.(2553) . “อุดมการณ์ทางการเมือง” ในเอกสารประกอบคำบรรยาย รหัสวิชา 2551120
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). ลัทธิชาตินิยมไทย/สยามกับกัมพูชา : และกรณีศึกษาประสาทเขาพระวิหาร. สมุทรปราการ : มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). ชาตินิยมและหลังชาตินิยม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.
- พลอยแสง เอกญาติ. (2554). ญี่ปุ่นสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์Openworlds.
- ไพรินทร์ กนกกิจเจริญพร. (2551). พัฒนาการของจักรวรรดินิยมญี่ปุ่นในแมนจูเรีย ค.ศ. 1895-1945. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุรินทร์ ยี่งนก. (2554) . เอกลักษณ์...อัตลักษณ์... ความเหมือนและความต่างที่ต้องใช้ให้ถูกต้อง. เข้าถึงได้จาก <https://www.gotoknow.org/posts/450615>
- _____. (2558). 5 ทศวรรษของการขยายอำนาจจักรวรรดินิยมทางการทหารของญี่ปุ่น ค.ศ. 11895-1945.วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 37(2), 78-102.
- Paul Riceur. *Time and Narrative 3*. Translated by K. Blamey and D. Pellauer. Chicago: University of Chicago, 1988.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ – นามสกุล	ธีรรัตน์ สงวนผิว
วันเกิด	วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖
ที่อยู่	๑๓๓/๓ หมู่ ๔ ตำบล บ้านป้อม อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐
โทรศัพท์	๐๘๑๓๖๕๖๐๖๒
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปลาย จาก โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา อักษรศาสตรบัณฑิต สาขา เอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร